

מִי דַעַת

ההלכה השבועית מבית לימודי דעת / מאת הרב ד. אוסטרוף שליט"א
הלכות אלו היו למראה עיניו של הגר"מ שטרנבוך שליט"א.

הערה: אין ללמוד הלכה למעשה מתוך גליון זה. בכל שאלה יש להיוועץ במורה הוראה.

מהנוכחות לא רצתה "לחלל" את יום הכיפורים בשביל זה, וכשאחת מהנשים הזמינה אמבולנס נחשבה בעיני כולן כ"גויה של שבת"....]. ועוד טעם, שמא יבואו הנשים להקל בחילול שבת גם במקום שאינו פיקוח נפש⁴.

וכתב המ"ב⁵, שאם יש במקום תלמידי חכמים עדיף שייעשה החילול שבת על ידם⁶. והטעם להעדיף חכמי ישראל כתב בשו"ע הרב סימן שכ"ח סעיף י"ג, א' שאם יעשוהו הדיוטות אפשר שיבואו להקל אח"כ בסתם חילול שבת, ב' שע"י כן ילמדו הרבים הלכה למעשה שצריך להזדרז בפיקוח נפש אפילו במקום חילול שבת.

אולם כתב הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל⁷, שכל דברי השו"ע הם דווקא בטיפול רפואי ישר לצורך החולה כגון הפעלת מכשיר ריאה או החדרת עירוי וכדו', אבל בצרכים צדדיים כגון רישום חומו או רישום תרופות וכדו' אף השו"ע מודה שאם אפשר לעשות ע"י גוי עדיף.

והנה הרמ"א⁸ חולק בזה, וסובר שכל שאפשר לעשות ע"י גוי [או ע"י קטן⁹] או בשינוי ולא יתעכב הדבר ע"י כך, צריך לעשות כן כדי להימנע

האם יש עדיפות בפיקוח נפש לעשות ע"י גוי או קטן?

כתב השו"ע¹, "כשמחלין שבת על חולה שיש בו סכנה משתדלין שלא לעשות ע"י אינו יהודי וקטנים ונשים אלא ע"י ישראל גדולים ובני דעת". הנידון בזה הוא כשיש במקום יהודי וגוי או גדול וקטן איש ואשה שיודעים להציל בשהו, והשאלה היא מי עדיף שיעשה, בזה אנו אומרים שעדיף שיעשה ישראל זכר גדול (והטעם ראה להלן), אבל אם לא נמצא ישראל גדול שיעשה או שהגוי או הקטן או האשה יודעים טוב יותר להציל, וע"י עיכוב הדבר יכול לבוא החולה לידי סכנה, ודאי שאין להתעכב בזה אלא יציל כל מי שיודע².

הטעם להעדיף דווקא ישראל גדול ולא גוי או קטן, מפני שאם נצריך דווקא שיעשה הדבר ע"י גוי או קטן, פעמים שהם לא ימצאו במקום וילכו לחפש אחריהם ומתוך כך יבוא החולה לידי סכנה³.

והטעם להעדיף ישראל זכר יותר מאשה הוא שמא יאמרו שחילול שבת עבור פיקוח נפש הוא היתר בדיעבד שלכן נותנים רק לאשה לעשותו, ומתוך כך יתעצלו בהצלה ויבוא החולה לידי סכנה. [כדוגמא לדבר – מעשה היה באשה שלא הרגישה טוב בליל יום הכיפורים בבית הכנסת והיה צורך בהזמנת עזרה רפואית, ואף אחת

¹ סימן שכ"ח סעיף י"ב.

² מ"ב ס"ק ל"ד.

³ מ"ב ס"ק ל"ג.

⁴ מ"ב שם.

⁵ ס"ק ל"ד.

⁶ וזהו דעת הרמב"ם שמפרש את דברי הגמרא במסכת יומא דף פ"ד ע"ב האומרת "ואין עושין דברים הללו (לפיקוח נפש) לא ע"י נכרים ולא ע"י קטנים אלא ע"י גדולי ישראל" שהכוונה לחכמי ישראל. אולם הב"י לומד שכוונת הגמרא היא לאנשים גדולים שנעשו בר מצוה ולא קטנים, וכן נראה מלשונו בשו"ע שצוטט לעיל "ישראל גדולים ובני דעת", אלא שבמ"ב הביא מהפוסקים שאם יש חכמי ישראל יעשו הם וכדעת הרמב"ם.

⁷ שו"ת אור לציון ח"ב פרק ל"ו שאלה ב'.

⁸ סימן שכ"ח סעיף י"ב.

⁹ מ"ב ס"ק ל"ו.

מחילול שבת. אלא א"כ יש חשש שהגוי יתעצל בהצלת החולה שאז ודאי יש לעשות ע"י יהודי. אמנם המ"ב¹⁰ הביא בשם הט"ז שאין זה מנהג נכון, אלא אפילו במקום שאפשר לעשות ע"י גוי עדיף שיעשה ע"י ישראל משום שהישראל יזדרז יותר.

האם לפי"ז בכל המלאכות שצריך לעשות עבור חולה שיש בו סכנה אין לעשותם ע"י גוי?

אף שלמדנו שכשצריך לעשות מלאכה עבור פיקוח נפש עדיף שיעשה זאת יהודי ולא גוי, אמנם כל זה דווקא כשהמדובר הוא במקרה של פיקוח נפש מייד, אבל כשאין הדבר בדבר שהוא פיקוח נפש מייד כגון כשנולד תינוק וצריך לשים אותו תחת חימום, או כשצריך לקחת חולה לצילום וצריך לעלות במעלית, בזה ודאי אם יש אפשרות צריך לעשות ע"י גוי או בשינוי.

אולם, גם בזה יש לומר לאנשים שמסביב שבודאי מותר לעשות דבר זה בעצמו ובלי שינוי, אם ע"י הבקשה מהגוי או העשיה בשינוי יוכל לבוא החולה לידי סכנה¹¹. והטעם לזה, כדי שלא יחשבו האנשים שרואים אותו מבקש מגוי או עושה בשינוי שזה רק דיעבד לחלל שבת עבור חולה, ומתוך כך בפעמים הבאות לא ירצו לחלל שבת בעצמם אף כשהעיכוב יביא את החולה לידי סכנה.

כמה דוגמאות למקרים בהם ניתן לעשות את המלאכות ע"י גוי או בשינוי

- כשיש צורך להזמין אמבולנס או רופא ואין זה מצב חירום דחוף ביותר, יש להרים את השפופרת בשינוי כגון ע"י המרפק, ולחייג ע"י כף או קיסם וכדו'.
- במקרה שיש חושך בחדר שהחולה נמצא בו, ברוב המקרים אפשר להדליק את האור

בשינוי כגון ע"י המרפק, ובכך להימנע ממלאכה דאורייתא.

▪ חולה הזקוק לעירוי נוזלים וכדו' דרך הוריד, שיש לחשוש בזה לאיסור מן התורה, [כיון שרוצים שיצא קצת דם לראות שהמחט חדרה לוריד, והוצאת דם בשביל איזה מטרה אסורה מן התורה משום "נטילת נשמה"], אמנם אין זה כ"כ מעשי לעשות את זה ע"י שינוי, אך עכ"פ כשאפשר צריך לבקש מגוי שיעשה זאת.

▪ כשצריך לעבור ניתוח או שאר טיפול רפואי הגובל בחילול שבת לצורך פיקוח נפש, אלא שהרופא אינו מסכים לטפל בו עד שיחתום על מסמך הסכמה, יש לעשות את החתימה בשינוי כגון שיחתום ביד שמאל.

בגליון הבא:

— אדם שנזקק להתפנות לבית החולים בשבת, האם עדיף שיזמין אמבולנס של גוי או שיכול להזמין אמבולנס של יהודי?

— הגעתי לבית החולים ואני רואה שיש שם דלתות אוטומטיות, כיצד אוכל להיכנס?

— אדם היודע שהוא יצטרך להתפנות לבית החולים בשבת האם יש עליו להכין איזה דבר קודם השבת?

¹⁰ ס"ק ל"ז.

¹¹ שמירת שבת כהלכתה פרק ל"ב הערה פ"ו בשם הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל.

מרכז למודי דעת

- תכנית לימודים ייחודית המסייעת ללומד להגיע לרמה גבוהה בידיעת ההלכה.
- התכנית משלבת שיעורי הלכה כתובים הנשלחים בדיוור ישיר לבתי הלומדים, שאלות סיכום וחזרה, מבחנים תקופתיים, קשר עם רבנים ותעודה.
- שיעורים בהלכות: איסור והתר, שבת, עירובין, נדה, מקואות, חופה וקידושין, אבלות.
- למודי דיינות.
- הכנה מושלמת לבחינות הסמיכה.

להצטרפות ולקבלת מידע נוסף חייגו:

03-6166340

E-mail: limd@netvision.net.il

www.limd.co.il